

му на основі чотирихчленної формули не можна згодитися ані з причин суспільно-сплітчих, ані національних; можна тільки взагалі розширити виборче право на тих, що його досі не мали, роблячи це прим. так, як проєктував Краєвий Виділ, себто заводчиці т. зв. п'яту курію. В кінці промови поставив внесення, щоб комісія вибрала субкомітет і поручила йому уложити проєкт виборчої реформи, одначе не в'язала його ніякими порученнями щодо основ проєкту, а тільки одним загальним порученням: розширити виборче право.

Другий польський член комісії, пос. Стапінський, виступив проти виводів пос. Старжинського і поставив од себе внесення, 1) щоб субкомітет уложив проєкт виборчої реформи на основі чотирихчленної демократичної формули; 2) щоб при розділі мандатів між польським і українським народом держалися такого відношення, як у виборчому законі до парламенту, себто, щоб число українських послів було 26 проц., значить, одну четверту частку членів сейма. Це своє домагання пос. Стапінський мотивував довгим виводом про культурну низшість українського селянина од польського, задля чого пан посол не може признати за українським народом рівного виборчого права.

Обом польським промовцям відповідав голова „Українсько-руського Клуба“ пос. д-р Олесницький. На виводи пос. Старжинського заявив, що виборчу реформу треба перевести ґрунтовно, отже на підставі чотирихчленної формули, бо інакше через рік-два виявиться потреба нової реформи, а сейм повинен старатися, щоб переведена ним реформа була здатна на довгі часи. Промовець прихильється до першої частки внесення пос. Стапінського, але проти другої частки виступає рішуче. Вказує на те, що становище пос. Стапінського противне основним принципам демократії, збиває тезу про культурну низшість українського селянина од польського і заявляє, що коли-б комісія заздальгід порішила такий винятковий закон для українського народу, то українським послам не було-б чого сидіти далі в комісії.

Після цих виводів наступило голосування над обома внесеннями. Внесення пос. Стапінського одкинуто, а прийнято внесення пос. Старжинського. До субкомітету, виборчого на основі того внесення, належить 7 консерваторів, 4 демократи, 2 лядовці і в кінці д-р Олесницький і д-р Король.

Що цей субкомітет, не маючи ніяких явних поручень ані щодо основ проєкту виборчої реформи ані-що до часу виготовлення того проєкту, в теперішній сеймовій сесії нічого не зробіть, в цьому можна бути певним. Далі можна бути певним, що продукт праці цього субкомітету носитиме на-пів консервативний характер, бо-ж засідає в ньому 7 консерваторів проти 8 членів з різних партій, які ніколи не зможуть виступити солідарно проти консерваторів. Вкінці й те певне, що який не був би проєкт субкомітету, для українського народу він принесе тільки дальше національно-політичне поневолення.

Перед нами ясно стоїть образ той „справедливості“, яку підносять українському народові в справі виборчої рефор-

ми всі польські партії сейма. Польсько-шляхетська частина сейма, од імені якої в минулій сесії виступив був з проєктом виборчої реформи теперішній галицький намістник Бобжинський, на 204 мандати призвав українців 34, себто 16 проц. Польська декоративна лінія в проєкті пос. Гломбінського признає українському народові на 155 мандатів 28, себто 18 проц. А провідник польських лядовців Стапінський—од імені найбільш радикальної між польськими сеймовими партіями думає, що український народ не доріс до більше, як до четвертої частки (докладніше 26 проц.) сеймових мандатів.

Коли ці цифри порівняємо з теперішнім станом, який по закону дає українцям змогу вибрати 46 послів на 149, себто 31 проц., то побачимо, що виборча реформа відноситься до українського народу од проєкту найбільшого в галицькому сеймі польського демократа-поступка на початку 20-ого століття. „Демократизм“ та „поступовість“ всіх тих панів Гломбінських та Стапінських проявляється тільки в тім, що вони законом хотять укріпити те, що польсько-шляхетська політика одбирає в українського народу при помочи виборчих надуктів.

А при тім чи може бути більший цинізм, як домагається загального, рівного, безпосереднього і тайного виборчого права і разом з тим домагається виключення од той рівності всього українського народу? Чи український селянин менше культурний од польського, про це ще можна б поговорити,—але в сій справі і говорити про це не треба. Бо основний принцип демократії лежить власне в тому, що всі громадяни, без огляду на народність, віру, соціальне положення, культурний стан і всі інші національні релігійні, суспільні ріжниці, повинні мати рівні політичні права. Коли ж пан Стапінський домагається виключення од той рівності цілого українського народу, то він точно ногами основний принцип демократії і дає польській шляхті право робити те саме. Бо коли на підставі культурної низшости українського народу можна йому відмовити рівних політичних прав, то з багатьох ліпших правом польська шляхта може відмовити рівного виборчого права польському селянинові і робітникові на тій підставі, що він стоїть культурно нижче од польської шляхти і польської буржуазії.

Загалом, з нарад у сеймовій комісії для виборчої реформи бачимо, що польська демократія готова зрадити всі демократичні принципи, готова дати сама польській шляхті зброю проти своїх домагань, щоб тільки не випустити український народ з під польського панування.

М. Лозинський.

ПО РОСІЇ.

— Генерал Толмачов у Петербурзі. Генерал Толмачов вернувся з Петербургу в Одесу на свою стару генерал-губернаторську службу. Виходить, що чутки про

його одставку не справдилися. Толмачов узяв гору в справі усунення ним одеських професорів. Всіх чотирьох професорів, наврод чи скоро повернено буде в університет. Можливо тільки, що ім скорочено буде строк вислання з Одеси. Що до воєнного стану в Одесі, то в Петербурзі стали на тому, що ще не час його скасувати. (Утро).

— Вирити революційні організації. „Епоха“ повідомляє, ніби за два останні тижні поліція викрила в кількох місцях цілу низку революційних організацій, складів зброї, нелегальних друкарень то що. Все це стоїть у зв'язку одне з одним. На одному трупі на Кавказі знайдено, між іншим, великий список членів організації, на підставі якого поліція натрапила на організації.

— Дбають про Толстого. Цими днями в синодську канцелярію прислано докладну записку, без підпису аристаро ІІ, в якій пропонується синодові висловитися про те, як ховати „отлуче його од церкви віроодступника“ графа Толстого. Якійсь „віруючий іерей“ в тій записці боїться, щоб часом Толстой несподівано не помер і тоді духовенство не знатиме, як ховати його. „Побожний іерей“ стоїть на тому, щоб синод негайно вирішив цю справу та ще й докоряє, що до цього часу синодом не вжито репресій проти тих священників, які в день ювілею Толстого бажали йому довгого віку. При докладі „на всякий случай“ прислано невеличкий список „ненадежних“ священників. Кажуть, що це робота панотця Восторгова. (Утро).

— У синоді. Нові члени синода, призначені засідати будучої сесії, надають синодові трохи иншого коліру. Засідати в синоді покликано: трох митрополітів (по стійні члени синода); архієпископів—волинського Антонія, варшавського Миколая (члена державної ради від духовенства), філіальського Сергія; єпископів—холмського Євлогія (члена Державної Думи) та тамбовського Інокентія. Торішня сесія синодська була дуже неспокійна. Численна реакційна партія, за прикладом Серафима орловського, занадто подужувала партію поступову і вороже ставилася до митрополіта Антонія. З самих перших засідань почалися обвинувачення проти Антонія за те, що він держить у себе таких, мовляв, крамольників, як священник Григорій Петров та гурток поступових священників, підомий під назвищем „32“. Кілька разів, через агітацію проти митрополіта Антонія, ходила настирлива чутка, що Антоній іде в одставку. Новий колір синода свідчить про те, що становище Антонієве змінилось. В синод закликано, наприклад, двох колишніх вікаріїв Антонія—Сергія філіальського та Інокентія тамбовського. „Н. Р.“ пише, що на переміну синодських членів вплинув міністр Століпін.

(Н. Р.).

— Бідні багатирі. „Утро“ пише, що поміж тими петербурзькими жителями, які не виплатили в казенну палату квартирної податі, єсть такі „бідарі“, як от колишні міністри: граф С. Вітте та П. Дурново. Щоб здерти з їх гроші, казенна палата загалала поліції не давати їм паспортів на виїзд за кордон, аж поки не виплатять податі.

— Інтелігентні сячки. „Эп.“ довідалося

що в петербурзький охранный одділ надходять прохання від охочих служити агентами, людей інтелігентних професій. Багато проситься підлітків, які, очевидно, поначитувалися нат-пінкертонівської писанини.

— Небагато в тюрмі. Адмірал Небагатов, одсиджуючи в Петропавловській кріпості призначений йому судом строк, пише велику працю про реорганізацію воєнно-морського діла. Окрім того, Небагатов, як прочуло „Утро“, пише свої спогади. За минуле літо він, одібравши дозвіл одчиняти вікно своєї камери, цілісний день писав і довів до краю перший том „Історії одної війни“. В цій „історії“ Небагатов у формі красного письменства викладає всю історію російсько-японської війни, оповідає, хто винен за всі промахи то що. У перший том, хоч він і великий, ввійшло тільки оповідання про війну до Цусими. Цусимі Небагатов хоче присвятити весь другий том своєї праці, а останній—третій том—фіналові війни, судові над собою та над Стеселем, докладно оповідаючи про всі закулісні події, про які не згадується навіть у „Мемуарах Куропаткіна“.

— Самогубство пристава. 6 септембра в Симферополі сталася така подія. Пристав Вірменського базару Хаников, зайшовши до трактиру Казакова, почав з компанією п'яти горілку в окрему кабінеті. Ввесь час трали там музики, а пристав та приятелі його співали і танцювали. Годин у 12, коли вже гості трактирні почали розходитися, Хаников загалав музикам грати похоронний марш, а сам узяв револьвера і стрелив собі в правий висок, від чого і помер у 8 1/2 годин другого дня, не приходячи до пам'яті. Застрелився Хаников через повсякчасні сварки з жінкою. (Касп.).

— Конфіскація „Образования“. Останню книжку „Образования“ сконфісковано. Редактора потягнуто до суду по 74 статі—за образу духовного сану. Образу що зроблено оповіданням Ашенова: „Послѣдніє Могиане“, саме тією сценкою, де кат б'ється за священником. (Утро).

— Лихо з ведмедами. Обрельська громада, лехумського повіту (на Кавказі) подала до тифліського губернатора таку скаргу: „Ми, жителі Обрельської громади, живемо дуже злиденно. Годували нас перше виноградні сади, але їх винищено філосерою. Тепер ми сіємо кукурузу на ділі „Лехері“, але, на лихо, там єсть ведмеді. Од половини юлія і до самих останніх чисел октябра нам доводиться стергати кожен засіяний клапоть поля, щоб не винищили його ведмеді. Та не сила наша вигнати їх з поля і через те дві третини врожаю щорічно відають ведмеді. Вони їдять навіть те, що лишається од кукурузних посівів і що ми ховемо ні зimu в кукурузники. Без зброї нічого влітати не спроможні. Присмо прислати нам спеціяліста, щоб повиняшував ведмедів і цим способом виратував нас од неминучого голоду.“ (Н. В.).

— На Кавказі. Оце недавно в пятигорській тюрмі сталася кривава подія. Доглядач тюрменний вкупі з козаками обходив ранком камери, провіряючи арештантів. Коли він одімкнув камеру ч. 2 і хотів туди ввійти, на його насочив уолований арештант, кабардинець Чапигов і вожем поранив його в живіт. Далі Чапигов ки-

нувся на одного арештанта та й того поранив. Вглядіши це, один з козаків, що прийшов з доглядачем, випалив з рушничі і підстрілив Чапигова. Чапигов, наврод чи вачунає. (Касп.).

— Догляд за вчителями. Синод загалав духовним консисторіям, щоб вони звелили сільським батюшкам доглядати за вчителями народних шкіл; батюшки мусять пильнувати, щоб учитель кожного свята обов'язково ходили до церкви. Синод ще додає: кожен учитель, щоб бути зразком для школярів, повинен читати на крилісі часи, псалтирь та инше. (Эп.).

— Серед татарської інтелігенції. „Волж. Л.“ повідомляє, що інтелігенція казанська молодь та співробітники тамтешніх татарських часописів заснували недавно літературний гурток, який ознайомлюватиме мусульманських читачів з найкращими творами російського письменства, перекладаючи їх татарською мовою.

ПО УКРАЇНІ.

— У Київі. Ол. Г. Шліхтер, колишній служуючий півд. закл. залізничі, якого, як відомо, тягнуть до судової відповідальности в справі про місцеві октябрські події,—уже в Київі. З г. Ярославля, де він жив під чужим прізвиськом, до Києва приставлено його під вартою й посажено поки що під арешт при старокітському участку.

— Землетрус. Біля 12 годин вночі в Київі було кілька підземних ударів. Земля здріглася двічі-тричі. Але землетрус почувався переважно по верхніх поверхках будинків. В де яких домах посковувалися з місця меблі, попадали з стін картини і т. п. Найбільше хиталась земля у Старокітському участку.

— Вісті з суда. Смертний приговор. Позавора, 23 септембра, в київському воєно-окружному суді розглянуто справу про розбишацький напад на монополітку та про вбивство монополітки в с. Полках, васильківського пов. Всіх підсудних у цій справі признано винними й приговорено: П. Балину, К. Кириченка, В. Возюченку і М. Зайца повісити, а К. Пилипенку—на 15 літ до каторги.

— Кара на смерть. 23 септембра, у Київі, на Лисогірському форті, скрано на смерть Ф. Кравченка й С. Сенюченку, яких приговорив повісити київський воєно-окружний суд за напад на погребіщенську цукроварню. Разом з ними мали скарати і бувшу учительку Присяжню, та 21 септембра, як відомо, вона сама наклала на себе руки в лукіянівській тюрмі.

— Пригода в тюрмі. Коло 5-ти год. увечері 23 септембра в лукіянівській тюрмі хотів був отруїтися морфієм шт. капітан А. Липовський. Але до його вчасно було викликано тюремного фершала і він одходив його. Липовського тільки на передодні за належність до офіцерської спілки засуджено в Сибір на поселення.

— „Порочні“. По тюрмах то що всього на Київщині зараз сидить 291 селянин, яких по приговорах сільських громад за „порочну“ їх поведінку признано на вислання. На поодинокі повіти їх припадає: на київський—88 чолов.,

осередком, і майже єдиним провідником світла і самосвідомости на всю нашу сільську округу. Молодь, не вважаючи на всі доноси й утиски, він учив то в школі, то у себе у хаті, учив і сам, наймав на підмогу і учителів; і через його науку пройшло не одне покоління; старші завжди находили у нього і добру раду, і щире слово, і можливу поміч. Оженився він у друге з селянкою з свого ж таки села і, занедавши всякі стосунки з сусідніми панями, займався хазяйською та літературною працею і жив виключно інтересами сем'ї і рідного села.

Що до своєї сільської кар'єри кудмедний епізод расказував мені сам Рильський.

Це він якось селом з синком—пятилітнім хлопчиком. Луть і, звичайно, балакають.

— Тату,—питає хлопцев,—скажи мені ти вчився в гімназії?

— Учився, сину.

— Ну, і що ж—скінчив?

— Скінчив.

— Ну, то ти може і в університеті був?

— Був.

— І може університета скінчив?

— Скінчив.

— То чому ж з тебе нічого не вийшло?

Рильський тільки розсміявся і так і не пояснив хлопцеві, чому з нього нічого не вийшло...

Незвичайно оптимістично настроений і завжди веселий Рильський з тонкою іронією насміхався і над собою і над всіми тими, що, як його п'ятилітня дитина, уважали його життя без служби, чинів і орденів за „ше віє mandpée“.

Один Рильський тільки спокійно й, мабуть, не помічаючи вражіння, що вчачок його викликав, тихенько пройшов собі через кімнату і сів, дожидаючи своєї черги, у куточку.

Прошло літ 12—15. Я скінчив університета, лікарював скілька літ го „земствах“ і в решті в 1887 році вернувся знову до себе у ріднине село Криве, де й оселився вже назавжди.

Тут зараз познайомився я з Рильським, хутко стали ми приятелями і вже до самої його смерті я часто бував в Романівці, з радістю й пильною увагою придивляючись до незвичайного життя цей людини.

Переконаний демократ, широко освічений і розумний, з чистою душею й щирим, прозорим серцем Рильський, з молодих же літ, зрозумів, що край наш через те нещасний та блідий, що інтелігенція наша ворожа народові, що вона чужа йому і національності і релігією, звичками і тенденціями, що польська і шляхетська верства власників бажав навіть держати простий люд у темряві і дикості, бо це дає спроможність і силу їм володіти краєм і експлуатувати на свою особисту користь всю робочу силу тубольців.

Зрозумів він теж, що людина, яка любить свій край і бажав йому добра, не може бути за одно з ворогами народа і що працювати на користь рідного краю може тільки людина, що має себе за сина свого народу й живе його думками та жаданнями. І от, з такими переконаннями в голові, одразу ще на студентських лаві, в початку, здається, шестидесятих років минулого віку, порвав він усі зв'язки з „ануючими верствами шляхетсько-польсько-го суспільства, пішов до стану бідних та темних, назвав себе сином України і метою життя свого поставив працю для відродження і підняття культури того народу, до якого він шире пригорнувся, і на користь того краю, що його зродив і вигохав. Ринув тоді Рильський думку про всяку бюрократичну кар'єру й урялову службу, на яку право давали йому освіта, походження і влада, і у себе на селі почав робити культурну роботу і нести світ і поміч у темну селянську масу. Праця ця незвичайно дрібязкова, непомітна і мало визначна, але необхідна і дійсно користна. В темні, і страшні реакційні часи він був на протязі більш як сорок літ культурним

ство у його, не вважаючи на довги, що зоставив йому в спадщину батько, і недостачу капітала, йшло чудово, земля давала добрий црибуток і майно помаленьку зростало.

„Але треба ж було за те подивитись, який він з людьми був і з якою чемністю і справедливістю відносився навіть і до найменшого з громаді! Я на своєму віку бачив не мало панських економія і привидився вже добре до того, як провадиться панське господарство на селі. Звичайно нема нічого паскуднішого й неприємнішого, як, наприклад, економічні процоти з робочими, які скрізь по економіях ведуться шомісячно, або щотижньово, а часом і через два і три місяці. Наб'ється тут перед панським домою людиє сила, всі без шапок стоять на дворі, а через вікно, або навіть через хвіртку „в канцелярії“ економі вигукувє назвисько робочого і по черзі кидає йому, як собаці, платню. Кругом незадоволення, крик, лайка; незадоволених випихають з двора в цію „прикашики“, а далі людиє розсодяться з скаргами і прокльонами. За те либо було бачити такий економічний рощот в Романівці. Всі людиє в покоях; невеличкі хати панського двірка повні; скрізь гомін, весело, хто захопив собі місце—той й сидить: хто на стільчику, хто на канаши; по середині Рильський з рахунками й гринми; кожному платня з полякою, кожному кілька веселих слів; ніяких непорозумінь; по кутках звичайні селянські розмови; все чемно й по-сусідському...

Добре знаючи сільські відносини, Рильський розумів, що найголовніше нещастя села—це нещастя землі. Землі мало, а тут народ множиться, а землі, цього найважнішого знаряддя хліборобської праці, не прибыває і все її ділять та кавалкують. Матер'яльні умови життя самого Рильського після смерті його батька були теж дуже не блискучі. Батько його маеток свій поділив між дітей і Талеві передав частину землі,—десятин до 400, з величезним палацом, каплицею й непомірно численними догми; був навіть такий мент, що Рильський хотів вже відмовитись від спадщини. Таким чином і крутився він вік цілий, не знаючи, що робити з своїм палацом і каплицею, і не відаючи, як розв'язатися з численними кредиторами. Тільки потім вже, коли палац навіть і не за-

страхований, на превелику радість Рильського згорів, він помалу поставив собі невеликий домок: діла його якось стали трохи поправлятися, так що незадовго до смерті він вже спромігся завести й гарне хазяйство. Через усе це, при таких умовах, своїм маетком багато допомогти селу розгнати свої злидини він не міг. В дев'яностому році продавалась земля одного з власників Романівки і купили її замужніє селяне. Через три роки в 1893 році пройшла знову чутка, що продается і друга частина Романівки, десятин 380; земля ця належала батюшці з сусіднього села і набув він її раніш за безшук від сестри Рильського. Запапа Рильському думка купити цю землю й до купівлі прилучити найбідніший селян, які, розуміється, найбільш й потрібували землі. Заплатив батюшці і почало гуртуватися товариство. Охочих було безлік, але грошей майже ні у кого ні шага. Не було ні шага й у Рильського, а батюшці навіть при найкращій запомозі званка треба було дати тисяч трицять! Рильський постановив собі взяти 80 десятин, а 300 дати селянам, яких записалось 100 чоловік. Так і звали вони потім цю землю Стопанівкою. Почались безконечні збіркі і балачки. Цілу зиму, що-вечора, збиралось у Рильського чоловік 10—15 і все йшли переговори, як так ухитруватися, щоб землю цю акушту.

Пам'ятаю раз приїхав я в Романівку вже пізенькою ввечері. Бачу—в покоях людей скільки, є Рильський і учитель його дітей Останкевич, сидять, балакають і чай п'ють, стоїть і горілка.

— Що це ви, панове?

— Та от,—каже Рильський,—землю хочемо купити, та грошей нема.

— Ну, кажі, це ж дурниця. Ото штука, та з грошима ж і кожний дурень куштує. Ви так рихтуйте, щоб без грошей купити.

— Правда, правда! розсміялась компанія і потім ще довго повторяли: так, так, грошима то й дурень кує.

Думали вони, думали, вели переговори з батюшкою і, нарешті, скінчили: по 160 рублів за десятину, зараз по 10 рублів десятині і домашня запровадженя, цюсє через три місяці по 30 рублів і тоді вже нотаріальна, а через рік усі гроші ікуштує. Земля мала переходити зараз з весні до

Спогади минулого.

VI.

Тадей Рильський

(† 25 вересня 1902 року).

...І мене в сем'ї великій, в сем'ї волзькій, новій Не забудьте пом'янути Не злим тихим словом! Шевченко, „Заповіт“.

З самого малку, майже увесь свій вік, прожив я на селі у Сквирщині недалеко від Романівки, рідниного містечка небижчика Рильського. Виховувався я в шляхетській-польській сем'ї і тут ще в дитинстві доходили до мене усія балачки й розмови про Рильського і його життя, про його хлопоманство і козаколюбство; про ренегатство і погорду навіть до всього польського і католицького, про атеїзм та безбожність.

На шляхетському бенкеті десь у знайомих, тиняючись ще малим хлопцем між гостями, почув я таке:

— Ви ж хіба не знаєте? Та він же у себе в хаті ксьондза києм забив!

Говорив це старенький панок—права дуже брехливий і ядовитий, і розмовляв йшла про Рильського. Слова ці глибоко запали мені в душу, і уявляв я собі тоді покійного мало не розбійником.

Перший раз довелось мені бачити Тадея Розеславовича в нашій волості, куди я, ще тоді гімназіст, поїхав з дядьком. Зібралась там комісія приймати для військони. Був тут офіцер, скілька панків, старшини й писарі. Навели силу коней. Приїхав з двоїм іншими й Рильський, якого мені зараз і показав дядько.

Молодий ще і бадьорий, з блискучими, гарними очима, з незвичайно приємною усмішкою на устах, зобратий в дуже демократичну не то свитку, не то чумарку і довгі чоботи, ввійшов Рильський і зараз чемно і елегантно почав здоровкитися за руку з всіма підряд: з панами й мужиками.—Тоді це було вдвоєму, бо з мужиками у нас в ті часи ніхто ніколи по людському не здоровкався, а звичайно мужики, хоті й найстарші, цілували тільки панів „у ручку“. Через те до всі засоромилась, з незвички трохи заклопоталась і мужики, і бачив я, якою іронією і сарказмом світались очі у панків та офіцера.

бердичівський—17, васильківський—1, звенигородський—30, канівський—29, липовецький—13, радомисльський—26, сквирський 16, тарашанський—21, уманський—44 і на чигиринський—6. Про черкаський повіт відомостей немає.

3 Київщини. Трахома. Серед селян звенигородського повіту останніми часами дуже поширилась трахома—лиха хвороба на очі (волося).

Душогубство. Вночі проти 8 септембра в с. Медвині, канівського пов., задусено видимо, щоб пограбувати, місцеву селянку Івгу Берестову, 50 літ. Злочинців не розшукано.

Підпали. В м-ку Каменці, чигиринського пов., цими днями згоріла у гр. Давидова повітка біля цукроварні, 14 септембра згоріло мало не там же три повітки; з їх одна—у гр. Давидова, а то дві у одного селянина. Обидва рази підозрюють підпали. (К. В.)

Грабін серед дня. Цими днями побіля с. Капитанівки, чигиринського пов., двоє злочинців перепинили серед дороги селянина з с. Родиванівки Нікона Колесника, що йшов собі в Капитанівку, і забрали в його 8 карб. грошей та й зникли. Ніякого насильства над Колесником не роблено. Тепер в цій справі ведеться слідство. (Київ.)

3 Поділля. На користь учням. Рада каменецько-подільського товариства заповолила учням каменецької хлопчачої та дівочої гімназії, як повідомляють „К. Вєсти“, має замір відкрити свою власну книгарню, щоб увесь прибуток од неї цілком повертати на виплату за науку та на одягання нужденних гімназистів.

Справа про підлог. На 30 сього септембра у Каменці-Подільському в місцевому окружному суді призначено розглядати справу бушного секретаря каменецького поліцейського управління Крижановського, що обвинувачується за підлог талона на 10,000 карб. У цій справі викликається щось коло 25 свідків. (К. В.)

3 Полтавщини. На пам'ятник Шевченкові. За 18—20 сього септембра до каси полтавської губ. земської управи надійшло жерть на збудовання пам'ятника Тарасові Шевченкові у Києві 20 карб. Усього вже за цей рік на пам'ятник Шевченкові зібрано 4,613 карб. 05 коп. (П. Г.)

Конкурс. Редакція „Южно-Русского Вєстника Животноводства“, зацікавлена розвитком животноводства на Полтавщині, оповістила конкурс на 200 карб. за статтю на тему: „Какъ должна быть организована кормовая площадь в полтавской губ.“. В склад журі запрошено: В. Н. Дьякова, І. Н. Ендовицького, Ф. Н. Ізмайлова, Д. К. Квітку, А. Ф. та В. Ф. Русинових, Ю. Ю. Соколовського, С. Ф. Третьякова, кн. Б. Н. Шербадова, та склад. редакції часопису.

3 Катеринославщини. Пограбування сільської розправи. 16 септембра в с. Верхньому, бахмутського пов., пограбовано місцеву розправу. Годин коло 11 увечері того дня йшов собі вулицею десятник Лунгол, його схопили якісь у машкарах невідомі та й прислали, щоб він вів їх до сільської розправи, бо в противному разі його убіють. Переляканий Лунгол скорився і пішов із ними. Коли вони підійшли до розправи, то злочинці веліли, щоб Лунгол

покупці, тільки засіяну вже озимину мав забрати батюшка, а решту землі, дві третини, значить, всього маетку, всю обсягати яринною мали сами покупці.

Склало товариство 3.800 рублів, яких більшу половину позичив у знайомого жиди Рильський, і занесли батюшці.

Той, значно, що ні Рильський, ні селяне грошей не мають, думав, що це жарти, і добра оказія, яку гарно можна буде використувати. Завдаток він прийняв, твердо надіючись, що далі покупці не встоять і що гроші ці так і залишаться у нього в кишені. Проїшло три місяці. Рильський і уповноважені, яких вибрало товариство представниками Стопанівки, всіх заходів уживали, щоб до ути грошей. Заставили вони свої землі в сахарню, Рильський об'їздив усіх своїх товаришів і знайомих і, нарешті, після безмежного клопоту й турбації гроші знайшлися. Зібрали 13 тисяч і занесли їх до покійня Тадея Розславоновича, а для безпечности грошей, що так трудно було зібрати, громада порішила настановити кругом панського двірка на день і на ніч варту. Батюшка побачив, що це не переляки, що гроші є і що треба буде позбутися землі. Почалась крутна: то батюшки дома немає, то він слабкий, то батюшка хворіє,—а тут строк наближається. Послало товариство в Сквирку і привезло нотаря. Виявилось, що це товариш батюшки це є семінарій.

— Знаю я його добре,—сказав нотарь,—це добра птиця. Ще в семінарії звали ми його „копелюшкою“.

Поїхав він до батюшки лавати формальну завяу.

— Ну,—каже нотарь,—годі, Миколо, крутити! Бери гроші й давай документ.

Мусів батюшка згодитися. Привіз його нотарь в Романівку, дав він запровадки й забрав 13 тисяч. Тут він перелякався, як таку суму додому везти, а до його села верстов п'ять, не більш.

— Як же я поїду сам,—мало не плаче батюшка,—дайте мені хоч оборону.

І дала йому громада двох провожатих, які на конях ухали біля брички і був з ними навіть старенький пістоль.

Приїшло літо. З поради Рильського, який і насіння достав, і роботами порядкував і разом з учителем Осташкевичем усі рахунки вів,—усі поля постановило товариство обсягати горохом і овсом. Уроди-

сам попрохав тих, що вартували, одчинити двері. Він так і зробив. Але тільки двері одчинили, як невідомі люде поділилися на два гурти і один миттю кинувся в саму розправу, а другий, лишився чатувати на дверях. У розправі злочинці вистріляли й поранили в лівий бік десятника Іваного; далі звеліли вартовим і Лунгонові лягти долі, а сами тоді розбили дві скрині, забрали книги зборщикові та 312 карб. 15 коп. громадських грошей і зникли. За злочинцями ніхто й не погнався. Підозрюють, що десятник Лунгол сам підмагав обкрасти розправу і тепер його арештовано. (Утро).

3 Харківщини. Крадіж дитини. 20 септембра в г. Харківці у вірмена П. А. Качурянца, що на Катеринославській вул. має пекарню, було вкрадено 8-літнього сина. Хлопець тільки сім місяців як приїхав з Кавказу до Харківця і розмовляє тільки—по вірменському. Коло 9 год. увечері того дня до переляканого й стурбованого батька було прислано ось яку записку: „Не клопочіться, мовляв, за свого сина,—він у надежних руках; він у нас. Коли хочте взяти його назад, то заплатіть 2.000 карб. Місціє й час, коли платити гроші, ми повідомимо свого часу, а поки що ви про це нікому нічого не кажіть. Як що ж не заплатите грошей, то сина вже не побачите ніколи“. Переляканий Качурянець справді нікому не сказав про це нічого. Другого дня було знов прислано йому записку, де вже писалось, щоб за сина заплачено було 1.500 карб., які треба покласти під залізний місток коло аптеки Мусліна. Качурянець так і зробив. І в пів до 12-ої години уночі того ж дня хлопця йому було вернено; його привіз незнайомий Сам хлопець розказує, що в незнайомих людях за ним доглядали добре, давали й цукерки, шоколад то що. В судинній кімнаті мало не цілу ніч тоді усе п'ячили якісь чоловіки. (Юж. Кр.)

3 Галичини. Нова українська інституція. В Жабю засновано господарсько-кредитове товариство „Відродження Гуцульщини“; стоварищення зареєстровано з необмеженого порукою. (Діло).

Холера у Києві.

За 23 септембра в Олександрівську лікарню непевних по холері представлено було 3 чоловіка. Вдужавши, того дня виписався із лікарні двоє.

Усього ж од початку пошести холери у Києві зареєстровано 331 непевний холерний випадок; з їх очевидну холеру встановлено бактеріологічним аналізом екокрементів хорях у 112 випадках. Померло за цей час од холери у Києві 48 чолов.

Холера на Київщині.

3 Київщини 23 септембра настали відомості про непевні холерні слабування: з с. Білячів, канівського пов., де заведував 1 чолов.; з м-ка В.-Черкви, де завед. 2 і помер 1, с. Вязової-Греблі, де завед. 2, та с. Мазепанців, васильківського пов., де завед. 1 і пом. 1; з с. Ставків, де завед. 1, та м-ка Трахтмирова, радомисльського пов., де завед. 3; з с. Рогозні, де завед. 5 і пом. 3, с

ло це все дуже гарно, так що в-осени мав зібрати батюшка, а решту землі, дві третини, значить, всього маетку, всю обсягати яринною мали сами покупці.

Склало товариство 3.800 рублів, яких більшу половину позичив у знайомого жиди Рильський, і занесли батюшці.

Той, значно, що ні Рильський, ні селяне грошей не мають, думав, що це жарти, і добра оказія, яку гарно можна буде використувати. Завдаток він прийняв, твердо надіючись, що далі покупці не встоять і що гроші ці так і залишаться у нього в кишені. Проїшло три місяці. Рильський і уповноважені, яких вибрало товариство представниками Стопанівки, всіх заходів уживали, щоб до ути грошей. Заставили вони свої землі в сахарню, Рильський об'їздив усіх своїх товаришів і знайомих і, нарешті, після безмежного клопоту й турбації гроші знайшлися. Зібрали 13 тисяч і занесли їх до покійня Тадея Розславоновича, а для безпечности грошей, що так трудно було зібрати, громада порішила настановити кругом панського двірка на день і на ніч варту. Батюшка побачив, що це не переляки, що гроші є і що треба буде позбутися землі. Почалась крутна: то батюшки дома немає, то він слабкий, то батюшка хворіє,—а тут строк наближається. Послало товариство в Сквирку і привезло нотаря. Виявилось, що це товариш батюшки це є семінарій.

— Знаю я його добре,—сказав нотарь,—це добра птиця. Ще в семінарії звали ми його „копелюшкою“.

Поїхав він до батюшки лавати формальну завяу.

— Ну,—каже нотарь,—годі, Миколо, крутити! Бери гроші й давай документ.

Мусів батюшка згодитися. Привіз його нотарь в Романівку, дав він запровадки й забрав 13 тисяч. Тут він перелякався, як таку суму додому везти, а до його села верстов п'ять, не більш.

— Як же я поїду сам,—мало не плаче батюшка,—дайте мені хоч оборону.

І дала йому громада двох провожатих, які на конях ухали біля брички і був з ними навіть старенький пістоль.

Приїшло літо. З поради Рильського, який і насіння достав, і роботами порядкував і разом з учителем Осташкевичем усі рахунки вів,—усі поля постановило товариство обсягати горохом і овсом. Уроди-

Поробівки, де завед. 1, м-ка Ходоркова, де завед. 2, та м-ка Володарки, сквирського пов., де завед. 2 чолов.

Усього ж на Київщині (опріче самого Києва) од початку пошести холери свого року зареєстровано 355 непевних слабувань; закінчили смертю 109 випадків.

Економічне життя України.

— Сьогорішній урожай в Київщині, на данні „Т.-Н. Г.“, був близький до кельського. Озима пшениця дала досить кельський урожай; у звенигородським, уманським, канівським та липовецьким п. пшениця місцями зовсім пропала; з десятина там збрали ледве 10—30 пуд., а подекуди й того менше; кращий урожай був у сквирським, радомисльським, тарашанським та київським п., але й там він не доходить до пересічного. Ярова пшениця дала пересічний урожай; в липовецьким, тарашанським та уманським п. збрали 40—60 п. проти 60 пуд.; в останнім п. збрали навіть до 100 п. проти 80 пуд.; в чигиринським повіті десятина видала 60—100 пуд. проти 70—110 пуд., в бердичівським п. місцями збрали 100 пуд. і більше проти 110 пуд.; у київським п. 90 пуд. проти 100 пуд.; Жито дало кельський урожай, особливо в уманським, звенигородським, канівським та чигиринським п., хоча в останнім п. подекуди зустрічається пересічний урожай; в липовецьким і тарашанським п. збрали до 70 пуд. проти 80 пуд.; у сквирським п. збрали пересічно 50 пуд. проти 70 пуд.; хоча місцями збрали й по 100 пуд.; в берд. пов. збрали 70—75 проти 85 пуд. Овес дав пересічний урожай; навже пересічного він був у звенигор., уман., почасті в сквир. тараш. пов.; в останніх двох збрали 50—60 пуд. проти 60—100 пуд.; в перших двох урожай був близький до пересічного, в загальні збрали 50 пуд. проти 100 пуд. Ячмін уродив трохи більше пересічного; в радом. п. збрали 75—85 пуд. проти 65—75 пуд., в чигирин. п. збрали 40—90 пуд. проти 50—80 пуд.; в канів. п. 70 проти 55 пуд.; навже пересічного урожай ячменю був у звенигор., почасті в сквир. та уманськ. п. Зерно подекуди кельське, але всеж краще, ніж сподівались.

— Рославів сіндікат. У г. Миколаївці (на Херсонщині) на місцевому хлібному ринку на час гарячки з призовом хліба організувався був сього літа потайний сіндікат експортерів проти землевласників селян. До цього сіндікату пристав 21 власник хлібних магазинів на ринку й скуповували вони хліб по тій ціні, яку сами встановляли. З вчора вони визначили ціну на хліб і з ранку селянин уже був у їх руках. Члени сіндікату веселили по 500 карб. застави і встановили штрафи за підвищення ціни: за перший раз—100 карб., а далі—200 карб. і так далі. Терпим-терпим це селяне та й повернули тоді з своїм хлібом до Херсона. І це зробило свій вплив: сіндікат не видержав і рославів; до того між самими його членами пішли якісь нелади. Тепер уже з таждень, як рославів цей сіндікат, а ринков про те все не підживає і селяне й досі все возять свій хліб до Херсона та Єлисавету, хоча була й далечечко.

— Кооперативний рух. В Невроходах, коствяградського пов. (на Полтавщині), організувано товариство потребителів.

з Рильським, щоб помститися, не захотів помершу ховати. Довго таялись переговори, тіло два тижні стояло в каплиці і тільки губернатор звелів його таки поховати. Вся ця подія розсердила і рознерувала Рильського страшенно. Днів через скілька після похорону прийхав до нього цей самий ксьондз.

Вийшов до ксьондза на ганок Рильський і каже:

— Прошу вас, пане, до мене більш не їздити. Проговорив він це строго, але спокійно і чечно. Вразило ксьондза непривичне слово „пан“—старий він був і сердитий,—спалахнув одразу.

— Я не до вас приїхав, а в каплицю.

— Як таке і як інакше я не можу здихатися вашого візита,—одповів Рильський,—то з сьогорішнього дня я каплицю свою закравую.

Ксьондз повернувся, сів і поїхав. Дорогою він заслав, а там дома хутко й помер.

По окрузі околична шляхта зараз і розповістила, що Рильський „вбив“ ксьондза. Легенда все наростала і прибралась в деталі. Донеслась вона й до Риму і, як потім виявилось, на Рильського наклали поліцейський інтердикт—се-б-то його одлучили від церкви. Довго про це навіть і не знав Рильський, через те, що католицьке духовенство в православній державі не могло цього інтердикту провести офіційно. Довідався він про своє відлучення тільки випадково, але дякуючи тому, що католицька релігія в нашому краю ще з часів повстання державними силами уряду не підтримується, прокльони ці церковні ніякого впливу на становище Рильського не мали і життя йому не затрудили.

Останні роки перед смертю почав Рильський хворіти. Дві зими прожив він з старим своїм товаришем проф. Антоновичем в Криму й неначе трохи поправився був, але вже влітку 1902 року стан його здоров'я значно погіршав, до того прилучилися усія життєві неприємности, які відчував він завше дуже гостро, і захворів вже він таки й тяжко.

Якраз тоді над нами тільки що почала займатися зоря державного відродження і політичного відновлення, якого ждали ми так довго й так безнадійно. Вітте почав скликати свої знамениті потім „сельсько-хазяйственне“ комітети. Склали

Українське наукове товариство.

В п'ятницю, 26 септембра, о дванадцятій годині дня в помешканні муз. драм. школи М. В. Лисенка відбулось засідання історичної секції товариства, на якому прочитують доклади: 1) Л. П. Добровольський „Забутий межі старої Київщини“ і 2) „Відомості пана та хлопа в крипацьку добу на підваліи де-яких літ. на родних матеріялах“. Після наукового відбулось закриті засідання секції та ради. На це засідання гості входять по рекомендації членів секції.

В київському земстві.

Київська губерська управа подас до губерського комітета, що має початись 25 септембра, 18 докладів по питаням економічням та сільсько-господарським. Доклади ці такі: 1) про агрономичну заповогу селянам київської губернії, 2) про заснування (устройство) зразкових полів (показательных поля), про заснування київської губерської земської каси зрїбовної кредиту, 4) про відкриття земських складів хліборобського зваряддя по губернії, 5) про сільсько-господарську школу в Златополі, 6) про агрономичну заповогу (шкільним хутораням уманського повіту, 7) про закріплення пісків та проваллів і ворзничну майстерню, 8) про заснування по губернії зрїбовних сільсько-господарських товариств (обществ), 9) про асигнування з запасних коштів земської „сміть“ на 1908 року 600 руб. на хазяйственні росходи Вобрицької садни, канівського повіту, кушелев земством під садовою школою, 10) про асигнування коштів на росповсюдження сіяних трав та сироби з шугуванням удобрєніям (гноям), 11) про потребителівське товариство (общества), 12) про поліпшення бажальництва, 13) про захода (мєрпріятя) земства по садівничей огородничтву на Київщині, 14) про асигнування садової школи в Бобрині, канівського повіту, 15) про земську заповогу (субсидірованія) сільсько-господарським школам, 16) про заповогу київському та умансько-липовецькому сільсько-господарським товариствам, 17) про поліпшення гочарного діла і 18) про затвердження зроблених губерською управою росходів в сумі 961 руб. 65 коп. з остатків по земській „сміть“ на 1908 рік на економічні і сільсько-господарські потреби Київщани.

В своєму докладі про агрономичну заповогу селянству Київщани губерська управа признає, що агрономів земству треба мати в кожному повіті, хоч по одному, але просить у комітета коштів тільки на 6 повітових агрономів, вважаючи на тажже фінансове становище. На агрономів просить по 1500 р. на жалування і по 300 р. на роз'їзді, всього 10 800 руб. Тепер пока що в двох повітах—уманському та радомисльському земство має по одному агрономові під назвою інструкторів сільського-господарства; цим інструкторам управа просить комітет збільшити жалування на 200 руб. (тепер вони одержують по 800 руб.) і на роз'їзді дати по 300 руб. Крім сього управа просить комітет допоручити їй прохати головне управління хліборобства, щоб воно взяло на свої кошти жалування 20 агрономичним старостам (поміщикам повітових агрономів) по 400 р. на рік кожному, всього 8000 руб.; щоб ті кошти, котрі признача-

такий комітет в серпні і у нас в Сквирі й викликали туди і мене, і Рильського, але їхати туди через слабість він вже і не міг, і це його ще більш нерувало, бо інтересувався він цими комітетами надзвичайно. А коли мені довелось в одному засіданні формулувати загальні конституційні desiderata, то роботу цю ми підготували у двох з Рильським. Памятаю я добре, з яким запалом та любовію формулував він наші спеціально українські бажання: про націоналізацію школи, свободу друку й української мови.

— Так, так,—казав Рильський,—націоналізація школи річ конче потрібна, тільки треба це обережно висловити, ще більш про важність державної мови нагадати, бо перелякуються наші комітетчики.

І я, яко мого, кутав у вату свої думки і приучений старими порядками до езоповської мови, старався туманно висловитися, аби тільки нікого не залаяти. Було це підчас старих утисків: під тягаром, таємного указа 1876 року, який зовсім ігнорував українську національність і забороняв абсолютно українську мову.

Не помогла наша обережність: навіть у нашому повітовому комітеті питання про українську школу не пройшло. Остався я в меншості і зо мною голосував тільки один... справник.

Днів через скілька, 25 септембра 1902 року, Рильський умер. Був я тоді в Києві і мене повідомили посланцем. З проф. Антоновичем, який, сам хворий, їхати в Романівку не міг, радили ми про похорон, значно про конфлікт небіжчика з католицьким духовенством.

— Ідте,—сказав професор,—і довідайтесь, а як буде яка неприємність, то дайте знати і я поїду до Драгомірова.

Драгоміров був тоді у нас генерал-губернатором. Але на селі з родиною покійного порадились ми, щоб не йти на конфлікт з ксьондзом, зовсім до нього не звертатися. Постановили ми поховати Рильського на сільському цвинтарі в Романівці, тим більш, що він часто й сам за життя говорив про своє бажання лягти на вічний спочинок поруч з односельцями, з якими стільки літ прожив у любові та згоді. Звернулись ми до сільського священника, а той одразу почав одмовлятися.

— Як же це так, Ральський же католик, будуть неприємности з начальством.

ється головн. упр. хліб. на агрономичну заповогу хутораням, передавалось земству (на сей рік призначео 18.000 руб.); щоб видати київському земству „суду“ без %/о в 100.000 руб. на відкриття земських складів сільсько-господарського зваряддя.

В докладі про зразкові, або ж показні поля управа просить асигнувати 2800 руб. на заснування їх, та відкриття вулиці з ними тах зовних прокатних станцій, з котрих би селяне брали зваряддя на роботу за невелику щоденну, або подесятну плату. В докладі про склад управа просить комітет зробити такі постанови: відкрити 8 складів сільсько-господарського зваряддя, асигнувавши 10.000 руб. на оборудування і жалування служачим і щоб прибуток від складів йшли в оборотні кошти їх. Просить міністра фінансів, щоб було відкрито Київському земству кредити в 120.000 в Державному Банку на оборотні кошти складів.

За кордоном.

Турція.

Непевне становище турецького кабінета. В „Berliner Tageblatt“ надруковано звістку, що через тишу, яка запанувала в залізнодорожному питанні, одозвучється і розважання гешовського інцидента. Чутка про швидкий поворот Гешов до Костянтінополя безістнавна так само, як і чутка про заміну його кимсь иншым. Обер-перемоніймейстер султана, Гальбаша, якого визнають винним в інциденті з Гешовим, був подався в одставку, але її не приняли і Кіаміль-паша вернув її назад.

Незгода в кабінеті міністрів, якому доводиться провадити енергію боротьбу з реакціонерами, все збільшується. Запевняють, ніби великий візир Кіаміль-паша, военний міністр Теффі-паша та міністр внутрішніх справ зараз же вийдуть в одставку, як тільки збереться парламент.

Окрім великого конфлікту з Болгарією урядові доводиться мати діло з силою вннх неприємностей. З Адрианополі сповіщають про вою пограничну турецько-болгарську сутинку. Для розважання ще верішених пограничних суперечок турецький уряд збирається скласти мішану турецько-болгарську комісію.

Росочасна знову залізнодорожні забастовки в різних частанах держави, на коліях Смирра-Кассіа та Бейрут-Дамаск. На станції Вевелит забастовники розбили поїзд. Провинних в катастрофі арештовано, товариші арештованих хотіли одбать їх і діло дійшло до перестрілки між забастовщиками та садатами.

Що до турецько-болгарського конфлікту, то становище зостається дуже небезпечним і уперто гомовять про постійну мобілізацію в обох державах. Але в конфлікт уже змішалася держави і треба сподіватися, що діло до війни не дійде. Про скликання нової конференції держав для розважання суперечки про залізницю—офіційно нічого невідомо, хоч про це й гомовять в де-яких „компетентних“ колах. В інших компетентних сферах однаже запевняють, що міжародної конференції не буде, а будуть тільки окремі переговори між представниками держав, щоб обміняти 21 ст. берлінської умови, яка надає Турції право володіти східною залізницею. Ініціатива в цій справі належить Росії, яка отверго стала на бік Болгарії, тоді як Англія рішучо обстоє права Турції.

— Які там неприємности,—запевняв я його,—це ж вам, батюшко, награда вийде, що католика поховали.

Зрештою всі неприємности ми обцялись прийняти на себе. Батюшка таки згодився.

— Як таке, то й добре. Будемо ховати. Для такого чоловіка треба зробити. Як таке, то тіло і в церкву занесемо.

На другий день мав відбутися похорон. Зранку прийшло скілька селян і звернулось до мене:

— Треба, пане, покійного пошанувати і ми просимо стародавнім звичаем його червоною китайкою накрити, просимо теж дозволу всім селом ховати.

Зараз з старшим сином небіжчика поїхали ми в країниці і забрали скільки було червоної матерії й одвезли до старого єврея-кравця, щоб він сшив її в одно. Той якось дивно подивився на нас і згодився.

Через годину приніс він вже готову матерію і з плачем, кидаючи її на ноги покійному, промовив:

— Сьогодні „судний день“, я старий ніколи ще в цей день не шив, але для такого чоловіка можна; мені за це й Бог простить.

Зібралась громада, прийхав де-хто і з Києва і по стародавньому одвезли ми Рильського на волах на вічний спочинок. Були й промови, але більше ще було простих мужицьких сліз і стогнання. Так скінчився похорон і... не стало на землі чистого, розумного і доброго чоловіка.

Проїшло шість літ. Пережили ми багато і бажаного і страшного. Зійшла зоря. Настали нові часи. Появилась і українська преса. Залунали наше слово і дождались ми того, чого вік цільний ждав, та не дождався Тадей Рильський. Хоч і не багата наша хата, хоч і не зосім „вільна“ наша сем'я, а проте ж вона істнує і вона „нова“, і годиться нам в ній, в оцій „новій“ нашій сем'ї, в сумний день роковин смерті пом'янути Тадея Розславоновича... не злим тихим словом!.

Пом'янемо ж сьогодні Рильського, як одного з кращих, хоч і дуже скромних діячів на вбогій ниві нашого рідного лисьменства і культури, а мої оці рядки нехай лягають квітками на його чесну могилу.

С. Криве. О. Юрєвич.

Настрій комітета „єдність і прогрес“—мирний. Комітет сподівається не допустити до війни з Болгарією і ладен пожертвувати заради цього Тевфіком—пашою.

БОЛГАРІЯ.

Офіційне повідомлення болгарського уряду. 16 вересня відбулося засідання болгарської ради міністрів на чолі з прем'єром Мавляновим. Наслідком наради було повідомлення, надруковане другою дню в офіційному „Времени“: „Болгарський уряд не думає одмовитися од своїх замірів, що до східної залізниці. Він подбає, щоб знайти основу для задоволення власників залізниці, прайнявши до уваги, що вони не раз висловлювали згоду продати свої права. З цього приводу не зайвим буде установити раз на завжди, що вчиняє уряд в цій справі нічим не зв'язаний з гомосв'єтським інцидентом і з нарадами, які відбулися тут і закордоном що до оповіщення болгарської незалежності. Останнє питання уряд зовсім не розглядає“.

ПЕРСІЯ.

Перемога тавризських революціонерів. Тавризський кореспондент „Таймса“ описує останній сучасний колот Тавриза. Після першої ж невдачі в шаховому війську розпочалися неготи. Розгорілася ворожнеча між Сипахдаром та Айн-е-Доула. Суперечка привідців свідчилась справжньою битвою між їх арміями. Саме в цей час революціонери напали на курдську кавалерію і розбили її. Курди повтікали, а урядове військо пробуває в такому становищі, що йому нічого й думати про атаку. Салдат граблять. Цими днями шахові салдати в околицях Тавриза підстрелили й пограбували французького піхотного офіцера, який мандрував по Персії. Революціонери вважають себе цілковитими переможцями. Наступає зима, яка однімає у шаха останню надію заволідати Тавризом до майбутнього весня.

Тавризський енджумен вишустав нову відозву, писану турецькою та французькою мовами; в цій відозві він звертається „до всіх цивілізованих і гуманних народів світу, до всіх прахильників волі та справедливості“, описує муки персидського народу й посилає проти шаха і „шайки злодіїв та грабників“, прив'язаних як замки, до шай народу. Відозва кінчається так: „Повідомивши про це все шаславні народи, які користувалися благами цивілізації та прогреса, прохасмо їх зацікавитися долею народу, який умірає, як умірали ваші героїчні предки, за ідеєю справедливості й добра. Чи маємо ми право прохати у вас допомоги?“.

ОСТАННІ ВІСТІ.

(До телеграфу та з газет).

Діяльність уряду та адміністрації.

ПЕТЕРБУРГ, 23. „Нове Вр.“ повідомляє, що морський міністр Діков подається в одставку.

Наложено арешт на 9 книжку „Руського Богатства“. В Короленка судитимуть по 129 ст.

З Нижнього-Новгорода телеграфують: губернатор оштрафував на 300 карб. газету „Волгарь“ за передрук розмови з Мілюковим.

З Твері повідомляють, що губернатор заборонив депутам-священникам зробити в епархіяльному з'їзді доклад про діяльність Думи.

Парламентські відгуки.

ПЕТЕРБУРГ, 23. Член Державної Думи від уфимської губ. Бломенталь, що відмовився бути депутатом, тепер прислав листа голові Державної Думи, Хомякову, в якому прохає не вважати на його відмову.

Праві члени Думи мають намір розпочати читання лекцій для петербурзьких робітників. Лекторами будуть депутати.

Докладчики по роспису міністерства внутрішніх справ мають думку запитати міністерство про кошти, що воно дає на видання „Россія“.

Праві депутати посилають Шварцу телеграму, висловлюючи в ній надію, що „він витримає напор революціонерів і лишиться на посту „на страхь врагамь““.

Шкільні справи.

ПЕТЕРБУРГ, 23. Рада професорів петербурзького університета подала міністрові народної освіти Шварцову заяву, ухваленою одногослоно, у якій заявляють, що тепер не відповідний час для откриття університета. Професори бояться, що откриття університета ще більш запутає становище університетських справ. Рада чекає від міністра дальших приказів.

Збірка в технологічному інституті більшістю 740 голосів проти 429 ухвалила резолюцію, що ламає правильний хід науки в інституті.

Міністр народної освіти Шварц прийняв делегацію студентів-союзників.

Деп. Бобяньський запропонував Гучкову і фон-Анрепові взяти участь в розв'язанні університетського конфлікту.

Проф. Фаусека обрано директором вищих жіночих курсів.

Міністерство народної освіти не пристало на прохання ради жіночого медичного інститута про асигнування 31.000 карб. на покриття дефіцита по заснуванню інститута.

„Нов. Время“ повідомляє: „вчора на збірці в політехніці 1300 гласами проти 500 ухвалено забастовку. Сьогодні в політехніці лекцій не читають. Професори мусили йти по домівках, бо студентів немає. Директор інститута був з докладом у Шіпова. Завтра відбудеться екстренна нарада ради професорів політехніки.“

„Колоколь“ вимагає, щоб Дума допомогла уряду зробити „генеральну чистку“ поміж професорами, хоча б через це довелося закрити кілька університетів. Коли уряд піде на уступки, то це, як гадає газета, буде ще більш ганебною капитуляцією і новою Цусимію, — гіршою за японську.

ОДЕСА, 25. На посаду ректора обрали кандидата правих Левашова, більшістю 30 проти 26. Кандидатів лівих, — бувшого ректора Занчевського та видатного професора Ярошенка, забалотировано.

Судові справи.

ПЕТЕРБУРГ, 23. Сенат скасував присуд в справі членів другої Думи, Ершова та Сігова, яких обвинувачували в організуванні демонстрації в Красноуфимському. Обоє присуджено до арешту на місяць за порушення тиші.

Сенат скасував постанову київської судової палати, якою було присуджено старокостянтинівському справнику Соловйову до чотирьох місяців тюрми за те, що він заарештував саєца бушу прислугу. Сенат замінив справникові тюрму на три місяці гауптвахти.

Напади та вбивства.

ПЕТЕРБУРГ, 23. „Нов. Вр.“ телеграфують з Віндави: „Салдат староруського полку Мозгалов з вікна казарми чотирма вистрілами поранив офіцера, кинув рушницю й утік.“

„Бирж. Вѣд.“ телеграфують з Тирасполя: в с. Слободці, недалеко від Тирасполя вирізано з метою грабунку велику семью єврея Кагана. Убито 11 чоловіка, між якими було восьмеро дітей Кагана від 15 років до трьох тижнів віку. Бито також приїжджого вчителя Шапіро, що ночував у Кагана. Затримано трьох, яких запідозрюють, що вони брали участь у вбивстві.

ХАРЬКІВ, 23. В богодуховському повіті, в лісах Кеніга, грабники напали на ксіра шварської економії і пограбували у нього 5000 карб.

ТАГАНРОГ, 23. Невідомі вистрілом з револьвера в потилицю вбили хвершала халерного барака. Затримано двох.

МЕЛІТОПОЛЬ, 24. Біля 15 злочинців привізані у маеток поміщика Калініна, вирізали всю семью й втекли.

Землетрус.

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ, 23. „К. В.“ телеграфують: „Сьогодні в 11 годин 18 хвил. увечері почувалось хитання землі. Чути було підземний грім. Труслились будинки. Де-хто з людей, що вже спали, повипадали з ліжок.“

ПЕТЕРБУРГ, 24. З Києва, Одеси, Проскурова, Вінниці, Літани, Ананьєва, Немірова та Липовця повідомляють, що біля півночі хвилни зо дві хиталась земля.

Труси та арешти.

ПЕТЕРБУРГ, 23. Викрито ще одну друкарню соціал-демократів. Заарештовано чотирьох студентів.

БЕРДИЧІВ, 24. Викрито організацію бойової дружини анархистів-комуністів. Арештовано 8 чоловіка, знайдено зброю та печатки.

Сніг.

НИЖНІЙ-НОВГОРОД, 23. Випав сніг. ЧЕРДІНЬ, 24. Випав сніг.

Холера.

ПЕТЕРБУРГ, 23. В столиці заслабło на холеру 111, померло 56. По передмістях заслабło 16, помер 1; в губернії заслабło 17, померло 6.

МОСКВА, 23. Під Москвою зареєстровано два непевних на холеру випадки.

За кордоном.

ПЕТЕРБУРГ, 23. З Тавриза повідомляють, що революціонери без волі шаха хочуть скликати меджіліс у попередньому складі. Звістка про те, що буде відкликано Ляхова, не potwierджується.

Завтра у Відні буде объявлено про приєднання Боснії та Герцоговини.

СОФІЯ, 24. Князь Фердинанд виголосив в Тарнові маніфест про незалежність Болгарії від Турції.

СОФІЯ, 24. Президентні народнього зібрання і ради міністрів від імени представництва народнього подарували князю титлі „Першого короля Болгарії“.

Література, наука, умілість і техніка.

— Археологічна виставка в Москві. Між московськими археологами виникла думка організувати цю зими археологічну виставку. Ініціатори збирають звернутися з проханням прислати на виставку свої колекції до різних аматорів-колекціонерів у Петербурзі і в провінції. Торговці-антикварі уже згодні виставити (для продажу) чимало цікавих експонатів. Збираються закликати на виставку і провінційні музеї, а також прохати археологічні товариства, інститути та губерські архивні комісії, щоб вони прислали свої праці та видання.

На виставці будуть такі одділи: 1) первісної старовини, 2) нумізматичний, 3) церковної старовини, 4) рукописів, 5) стародруківаних книжок і 6) історичних пам'яток. Перший одділ обнімає пам'ятники камяного, бронзового і залізного віків. В другий одділ, окрім монет, увійдуть печатки, медалі, пломби. В третьому одділі буде виставлено ікони, складні змієвники, енкаліпсіони, хрести, потіри, вінці і таке інше. В четвертому одділі буде зібрано

грамоти, книги, автографи, листи й інше. Останній одділ — пам'ятники історичної епохи—буде найбільший і мабуть ділитиметься на підодділи,—напр. зброя, портрети, одяга, посуд, фарфор і т. н. Виставку цю улаштувуть з добродійною метою. — Вийшов з друку 6 ч. „Прапора“, органа українського народнього учительства; зміст цього числа: Від редакції. — Хліба хочемо, жити хочемо.—Справа регуляції платні на Буковині.—Конгрес славянського учительства в Празі.—Промова посла Ф. Дротіні із нагоди засновання „Союза славянського учительства в Австрії“. — Вільна школа.—Фельетон: Як до бою... (вірш Віри Лебедєвої); Заспіваймо пісні! (вірш Любомира Селянського); Гумор і Сатира.—Ювілей гр. Льва Толстого. — Наші кривди.—Всячина.—Від адміністрації.—Оголошення. В передній статі „Від редакції“ зазначає, що в давниці „Прапора“ перенесено зі Львова до Коломиї, столиці Покуття, але не вважаючи на зміну місця видавництва і особи редактора „Прапора“ зостається й надалі органом українського народнього учительства з тою самою програмою, яку попередня редакція оповістила в першому числі журналу.

Театр і музика.

— У трупі М. Садовського. Головні ролі в „Єврей“ Є. Чиркова поділено так: „Лія“—М. Заньковецька, „Лейзер“—М. Садовський, „Нахман“—І. Мар'яненко, „Ізерсон“—С. Паньківський, „Сруль“—Ф. Левіцький.

ДОПИСИ.

(Од власних кореспондентів).

С. В.-БУГАЙКА, київського повіту. Місцевий, заможенський селянин Іван Владиченко, наслухавшись од холоків, що в усурійській країні землі багато дають, в іюні біжучого року спродав 7 десятин свого налілу Є. Молошному за 752 карб., взяв семью з 10 душ і вярдявився на переселення. Прибувши на нове місце Владиченко запевнився, що умови оселення там неможливі, що од нарізаної йому кам'янистої землі не тільки прибутків не має, а й прохарчистись не можна буде, скільки десятин і як її не порай. Не довго вагавшись, Владиченко повернув назад і в перших числах цього місяця прибивсь до рідної батьківщини. Але на батьківщині чекало його нещастя: Молошній зрікся оддати куплену землю і Владиченко, з великою семью, лишився старцем.

ГЛУХІВ, (на Чернігівщині). Вранці 20 септембра весь Глухів був стурбований нечуваною подією. На Веригині (так зветься передмістя Глухова) забито мало не всю семью мішанина Азаренка: його мати, жінку і трьох дітей; забито звичайним собі диким камнем. На місце події явилася поліція і чимало народу. Поки що вяснилося так: Азаренко колись був прикащиком у горілачному складі; коли ж останній зачинено, він зостався без шматка хліба з чотирма маленькими дітьми, матір'ю і жінкою, нездатною до праці. Все, що було можна продавали, а якась добра душа лурно пустила їх жити в навізруйнованій халупці. Чим далі, то все гірше діялося: мати й діти почали старцювати, бо злидні дуже вже припекли; що хто дасть ото й їм. А тут ще більше лихо спіткало: вся семья заслабувала на тиф і опинилася в лікарні. Оце нещодавно їх звідти „виписано“, хоч сам Азаренко ще не видужав цілком. Після лікарні нещаслива семья зазнала ще більших злиднів, аж доки не покінчила з життям... Вранці Азаренко повзком виліз з хати і оповістив людей, що забито всю семью, окрім його і хлопчика, а хто вбив—він не знає і як це було не пам'ятає. Його і хлопця арештовано.

Спростовання.

У вчорашньому числі трапилося кілька прикрих коректурних помилок: в статі „В київск. укр. наук. товаристві“ надруковано „з золотой брами“, а треба „з золотой брами“; в ст. „Листув. Тургенєва з Марк. Вовчок“ замість „Тромавичні відносини Тургенєва“—треба „Тромавичні відносини Тургенєва“; в ст. „Етнограф. музей у Харкові“ зам. „д. Давалевичем“—треба „д. Давилевичем“, зам. „подлики“—треба „надлики“; в ст. „Од редакції“ зазначає, що од В. Мачушенка прислано на пам'ятник Шевченкові 115 карб. 37 коп., а треба 15 карб. 37 коп.

Календарні відомості.

Четверг, 25 септембра. Преставл. Сергія Радонезького, прп. євфросинії. Сх. сон. 6 год. 10 хв., зах. сон. 5 год. 24 хв.

Редактор М. Павловський.

Видавць С. Чиналєпо.

Оповідки.

У ХАРЬКОВІ передплатувати нарізно „Рад“ можна в книгарні Іоанноса, по Московській вул. р-22-45

ДІАНА Ружеїн. магазин під орудою М. І. Ольбушника. Володимирська, 28. 290-337-20

ЛІКВІДАЦІЯ з нагоди ремонту магазину ОБОРОТ Прорізна, 16. Сезон. врам: сніданці, блузки, капоти, паццохи, швартеги теплі фuff., ковдри, хустки, білизна, галстухи. Опуст 25%/—35%/. 25—405—7

Студент шукає уроків. Спеціальн. матем. Адреса: Назарьївська № 1, кв. 3. 5—432—2

ХРЕЩАТИК, № 40 ЗУБНА ЛІКАРНЯ, прійм. лікарі спец. од 9-ої г. ранку до 9-ої год. веч. плата по таксі. Хирург. одділ, вивривання зубів без болю і нишї операції. Чистка зубів од камяно од. 1 карб. Лабораторія. Вставлення зубів без пластмасок, не вивриваючи корнів. (застовід.) і на пластматках. од 1 карб. Кабінет. для пломбування, коронки золот. і фарфор., пломби, золот. фарфор.; емаліров і вш. од. 50 коп.

Анц. О-ство „Вл. А. ДОЛИНСЬКИЙ“ Нафтові двигуни „ПЕРКУН“ МЛІНИ. самі найпростіші, зручні при вжитку, вимагають дуже мало води і нафты коло 1 фунта в годину на силу. ВІДІЛИ: у Козятині та Фундуклеївці, київ. г.

Чеський Магазин ЧЕСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ МЕХАНІЧНОЇ ВЯЗАЛЬНІ Г. В. АНДРЕ, Велика-Василь-ківська № 10. ВЯЗАЛЬНІ ВИРОБИ, КОСТЮМИ для хворих на ревматизм, КУРТКИ, СПІДНИЦІ, ХУСТКИ, ПУХ І ШЕРСТ., КОВДРИ, ПЛЕДИ. ДИТЯЧІ КОСТЮМИ ПАЛЬТО ОСН. І ВАТНЕ. ЗАКОПАНСЬКІ КОСТЮМИ, ГАМАШІ, ПАНЧОХИ, ФУФАЙКИ та инш. Prix-Fixe! 100-340—18

10.000 годинників од 85 коп. до 500 карб. пропонує в великому розкішному виборі фабричний склад годинників і дорожніх. речей Юлєвдія Сергієвича РОГІНСЬКОГО у КИВІ, 89 Александрівська вул. Телефон № 2095. Фірма состоїть в згоді з Офіцерським Економічним Товариством. Ілюстрований прейс-курант висилася безплатно. гд—344—4

ХУТРИЙ МАГАЗИН І. Н. Істоміна, бувш. М. І. Тойба. Фірма істнує Миколаївська, № 4 з 1881 року. Всілякі ХУТРА і ГОРЖЕТКИ Величний вибір хуського вбрання В розкішному виборі трів спеціально для дам УВЕРХ ВОЛОСОМ. рі маються каракулі. Приймаються всілякі замовлення на мужські та дамські речі; для виконання замовлень висилано спеціально закорфичива з Відня. Умови магазину: Речі, що куплені в мойому магазині і через щось не відповають бажанням того, хто їх купив, або виписав, приймаються назад, при оесобній бистій покупці в трехденний, а при висилуванні в місячний срок, і на бажання покупця замінюються иншими, або повертаються за них гроші. 4576-200-429-3

В магазині РОЖКОВА Хрещатик, 40 одержано останні заграничні новини на дамські туалети, а також у величезному виборі дамські шпльи. Приймаються замовлення і переробки. 10—406—6

ДРАМИ Й КОМЕДІЇ. Переклад під редакцією Б. Грінченка. 1. ІБСЕН Г. Підпора громадянства. Ком. на 4 дії пер. М. Загірної. Дозв. до вист. 16 мая 1907. № 5693, п. 30 к. 2. ІБСЕН Г. Ворог народів. Пер. М. Загірної. Дозв. до вист. 11 окт. 1907. № 10606, п. 30 к. 3. ІБСЕН Г. Примари. Др. 3 д. Пер. М. Загірної. Дозв. до вист. 13 нояб. 1907. № 16712, п. 30 к. 4. МІРБЕ О. У золотих каїданах. Ком. на 3 д. Пер. В. Грінченка. Дозв. до вист. 7 янв. 1908. № 1864, п. 35 к. 5. МЕТЕРЛІНК М. Мошна Ванна. Др. 3 д. Пер. М. Загірної. Дозв. до вист. 18 дек. 1907. № 1865, п. 30 к. 6. ЗУДЕРМАН Г. У рідній сем'ї. Др. 4 д. Пер. М. Загірної. Дозв. до вист. 20 февр. 1908. № 1987, п. 30 к. 7. ІБСЕН Г. Нора. Др. 3 д. Пер. М. Загірної. Дозв. до вист. 3 марта 1908. № 2651, п. 30 к. 8. ІБСЕН Г. Гедда Габлер. Др. 4 д. Пер. Н. Грінченко. Дозв. до вист. 3 марта 1908. № 2659, п. 30 к. 9. ГАУПТМАН Г. Візник Геншель. Др. 5 д. Пер. В. Грінченко. Дозв. до вист. 20 марта 1908. № 3117, п. 30 к. 10. ШНІЦЛЕР А. Забавки. Др. 3 д., п. 30 к. ГРІНЧЕНКО Б. Драма й комедія. І. Ясні зорі. Др. 5 д. П. Нахмаріло. Ком. 3 д. Ш. Степовий гість. Др. 5 д. ІV. Серед бурі. Др. 5 д. V. Арсен Яворєнка. Др. 5 д., п. 1 р. 50 к. Дозв. до вист. перші чотирі 1 мая 1902. № 3654—3657, а остання по рукопису, без третей дії, під заголовком: „На громадській роботі“ 16 февр. 1904. № 1780. ГРІНЧЕНКО Б. На новий шлях. Др. 5 д. Дозв. до вист. 5 юнія 1906. № 5216 („Прав. Вѣст.“ 1906 № 141), п. 30 к. 10—236—13